

socialmedicinsk tidskrift

Sextionionde årgången häfte nr 2 1992

Redaktion:

Claes-Göran Westrin, redaktör och ansvarig utgivare
Ann Appelgren, redaktionssekreterare
Elisabeth Natt och Dag, expedition

Redaktionsutskott

Erik Allander, professor i socialmedicin, Huddinge
Ulf Andersson, socialdirektör, Stockholm
Per Bjurulf, professor i socialmedicin, Linköping
Arne Borg, direktör Äldrecentrum, Stockholm
Lars-Olov Bygren, professor i socialmedicin, Umeå
Jan Ekholm, professor i medicinsk rehabilitering, Stockholm
Axel Fugl-Meyer, professor i medicinsk rehabilitering, Umeå
Axel Gisslén, kommunalråd, Örebro
Gunnar Grimby, professor i medicinsk rehabilitering, Göteborg
Kenneth Holmstedt, socialdirektör, Västerås
Sven-Olof Isacson, professor i socialmedicin, Lund
Jonie Oscarsson, socialchef, Mölndal
Bengt Scherstén, professor i allmänmedicin, Lund
Jonny Schön, socialchef, Falun
Sune Sunesson, professor i socialt arbete, Lund
Leif Svanström, professor i socialmedicin, Stockholm
Gösta Tibblin, professor i allmänmedicin, Uppsala

Läkemedelsanvändning

Studier av läkemedlens användning i befolkningen utförs inom socialfarmakologi, socialfarmaci och läkemedelsepidemiologi. Dessa områden kan alltså, åtminstone delvis, uppfattas som olika uttryck för samma sak. Läkemedelsepidemiologi brukar definieras som studier av, användningen och effekterna av läkemedel i stora befolkningsgrupper. Merparten av läkemedelsepidemiologisk verksamhet har, åtminstone i Sverige, begränsats till deskriptiva studier av läkemedlens användning. Med socialfarmaci och socialfarmakologi vill vi framhäva betydelsen av att studera sociala och socialpsykologiska orsaker till, och konsekvenser av, läkemedelsanvändning. Vi vill understryka vikten av att ur ett samhälls- och beteendevetenskapligt perspektiv studera läkemedelsanvändning och dess effekter, såväl före som efter interventioner riktade mot förment eller reellt avvikande läkemedelsanvändning. Någon egentlig skillnad mellan socialfarmaci och socialfarmakologi föreligger knappast. Den förra termen nyttjas av farmaceuter och har institutionaliserats på farmaceutiska fakulteten i Uppsala; den senare termen ligger bättre till för läkare men är inte institutionaliserad.

För att ge termerna innehåll presenterar vi nedan några exempel på socialfarmaceutiska/socialfarmakologiska/läkemedelsepidemiologiska studier. För enkelhetens skull använder vi enbart termen socialfarmakologi.

I slutet av september 1990 anordnades i Malmö det årliga mötet i socialmedicin. Socialfarmakologi hade av värden, professor Sven-Olof Isacson, föreslagits som tema, ett mycket välbesatt möte ägde också rum kring detta ämne. Flertalet artiklar i detta temanummer bygger på presentationer vid Malmö-mötet.

En förutsättning för adekvata läkemedelsepidemiologiska och sociala/farmakologiska studier är ett adekvat material avseende läkemedelskonsumtionen. Sverige

har här unika möjligheter tack vare Apoteksbolaget, vars statistik har högsta tänkbara kvalitet.

Inledningsvis redovisar apotekare Ingegerd Agenäs från Apoteksbolaget hur Apoteksbolagets läkemedelsstatistik är uppbyggd och vilken information som kan hämtas därur. Apoteksbolaget, som inte har någon motsvarighet i andra länder, har utvecklats till en både kostnadseffektiv och informationseffektiv organisation som är till mycket stor glädje för sjukvården. Den statistik som Apoteksbolaget tillhandahåller ger utomordentliga möjligheter för djupgripande socialfarmakologiska studier.

Docent Ulf Bergman vid institutionen för klinisk farmakologi i Huddinge gör där efter en läkemedelsepidemiologisk översikt som tydligt demonstrerar användbarheten av Apoteksbolagets läkemedelsstatistik och även pekar på vilka läkemedelsepidemiologiskt intressanta frågor som uppstår vid en analys härav. Han exemplifierar också med studier på flera olika läkemedelsepidemiologiska områden.

I nästa avsnitt har undertecknade gjort en redovisning för ett par andra studier som också utgår från befintlig läkemedelsstatistik. Vi redogör även för effekten av intervention i form av läkemedelsinformation och besluktade åtgärder gentemot excessiv läkemedelsanvändning. Ett liknande exempel ges därefter av distriktsläkare Sigvard Mölstedt som studerat antibiotikaanvändningen och dess konsekvenser.

I undertecknades artikel diskuteras bl a användningen av bensodiazepiner, och i en efterföljande artikel diskuteras dessa ämnen också i relation till olika etiska och ideologiska aspekter av doktor Mikael Sandlund från socialmedicinska institutionen i Umeå.

Läkemedelsstatistik kan generera många intressanta frågor, men svaren kräver utvidgade djupdykningar. Statistiken utgör ju aggregerade data, och många frågor kan endast besvaras om man dessutom får "record linkage", d v s kan analysera recept även på individbasis. Tillstånd till sådana projekt har givits för studier dels i Jämtlands län och dels inom det s k Tierpsprojektet. Dessa redovisas av docent Göran Boëthius från lungmedicinska kliniken vid sjukhuset i Östersund respektive DrMedSci Dag Isacson vid socialfarmaceutiska institutionen i Uppsala.

Ett alltför väsentligt inslag i all sjukvård är de hälsoekonomiska aspekterna, och läkemedlen är härvidlag inget undantag. Hälsoekonomi har många beröringspunkter med socialfarmakologin, och det ansågs därför lämpligt att i ett temanummer om läkemedelsanvändningen även redovisa begrepp ifrån det hälsoekonomiska området. Civilekonom Ulf Persson och professor Björn Lindgren, båda vid tidpunkten för mötet verksamma vid Institutet för Hälso- och sjukvårdsekonomi i Lund, diskuterar i sin artikel hälsoekonomins betydelse med ett exempel taget från diabetesområdet.

Det är vår förhoppning att detta temanummer skall väcka intresse för studier av läkemedlens användning ur ett brett perspektiv.

Cecilia Claesson

Arne Melander

Gästredaktörer för detta temanummer är Cecilia Claesson, dr farm sci och apotekare vid Apoteksbolagets Farmaceutiska sektor och Arne Melander, professor i klinisk farmakologi vid Lunds universitet och verksam dels vid institutionen för klinisk farmakologi i Lund, dels vid institutionen för klinisk samhällsmedicin i Malmö.

Detta temanummer har fått ekonomiskt stöd från Apoteksbolaget, inklusive Apoteksbolagets Fond för forskning och studier i hälsoekonomi och socialfarmaci.